

Erhvervsøkonomisk litteratur

Af Erik Johnsen

Fornyelsen i det stof, som handelshøjskolerne underviser i på H.A.- og H.D.-studiet ligger fortrinsvis i de studerendes seminararbejder og i deres opgaveskrivning. Årsagen hertil er, at det har vist sig vanskeligt at få fornyet den egentlige lærerbogsbestand med den hastighed, som den faglige udvikling egentlig kræver.

Der er derfor grund til at være opmærksom på en lærebogsserie, som skal erstatte Fog-Rasmussens klassiker »Driftsøkonomi I og II«. Det drejer sig om et lærebogssystem betitlet »Virksomhedens økonomi og ledelse«, som er opbygget af let udskiftelige moduler. De indeholder foreløbig prispolitik, markedskommunikation, investerings- og finansieringsbeslutninger, økonomisk styring, organisationsteori og personaleadministration, international virksomhedsøkonomi og ledelseslære.

Der er foreløbig udkommet tre bøger i serien på Nyt Nordisk Forlag, København, 1983 og 1984.

Den første er Bjarke Fogs bog, *Prispolitik*, 245 sider.

Bogens ni kapitler er en ajourført kondensering af det klassiske stof i omkostningslære og prispolitik, hvortil kommer en diskussion af driftsøkonomiens opgave, virksomhedernes målsætning og tekniske forudsætninger samt et opspil til lidt mere komplekse optimeringsmodeller.

Til denne fremstilling knytter sig Preben Melander, *Økonomistyring og budgettering som ledelsesform*, 147 sider.

Melander har disponeret sin instruktive og let læste fremstilling i seks afsnit: økonomistyring som fagområde, virksomheden som styresy-

stem, beskrivelse af en virksomheds økonomi, styringsprocesser og informationsanvendelse, budgettering som ledelsværktøj og økonomistyring som implementeringsproblem. Bogen er forsynet med eksempler og praktiske cases.

Den tredje fremstilling er Erik Johnsen, *Introduktion til ledelselære*, 109 sider.

Fremstillingen er disponeret i seks kapitler: ledelse, ledelse af den daglige drift, ledelse af den nødvendige tilpasning, ledelse af den ønskede udvikling, ledelse og ledelselære, samt et appendix om den operationelle ledelselæres paradigme.

Om alle tre lærebøger gælder det at de er søgt koordineret, at de er skrevet for studerende, at de indeholder en fylldig litteraturliste for videregående studier, samt stikordsregister som gør det relativt let at anvende dem.

En forfattergruppe har de resterende bøger under udarbejdelse.

Til disse bøger knytter sig Peter Lynggaard, *Investering og finansiering*, Nyt Nordisk Forlag, København, 1983, 127 sider.

Fremstillingen, som er betegnet »Undervisningsmaterialer nr. 67« er en vel gennemarbejdet og ajourført fremstilling af investerings- og finansieringslæren.

Med hensyn til den første gennemgår forfatteren grundtankerne i rentesregning, investeringskalkulens opstilling og anvendelse og er til slut inde på investeringskalkulen efter skat.

Med hensyn til finansiering er fremstillingen formet i seks kapitler: finansiering med egenkapital, finansiering med fremmedkapital vurdering af lån og kapitalbehovsberegninger.

Der er ofret ca. lige meget plads på investeringssiden og på finansieringssiden. Bogen anvendes i forlængelse af ovennævnte tre fremstillinger.

Til dette materiale knytter sig også Henning Jacobsen (red.), *Undervisningsmateriale til erhvervsøkonomi*, Samfundslitteratur, København, 1983.

Dette er en 336 sider lang sammenstilling af mange af de opgaver og cases som har cirkuleret i »systemet« i de senere år, i alt 52. Til øvelses-

opgaverne er knyttet tekniske løsningsforslag, mens der til de større cases er knyttet en række spørgsmål.

Henning Jacobsen indleder med et forslag til løsning af erhvervsøkonomiske problemstillinger.

Henning Jacobsens indlæg kan suppleres med et par svenske lærebøger. Den ene er Finn Wiedersheim-Paul og Lars Torsten Eriksson, *Att utreda och rapportera*, Liber Förlag, Malmö, 1982, 130 sider.

Denne bog er skrevet for økonomistuderende og fortæller folk om hvorledes arbejdet kan (bør) planlægges, hvad det vil sige at skrive en god opgave/afhandling, hvad det vil sige at problemformulere og løse problemer, datafangstens problematik og sluttelig at skrive og bedømme en rapport. Og det er nok en teknik, som man bevidst bør sætte sig ind i.

En lidt mere omfattende fremstilling er givet af Ulf Lundahl og Per-Hugo Skärvad, *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*, Studentlitteratur, Lund, 1982, 196 sider.

Foruden et indhold af nogenlunde samme omfang som førstnævnte bog, gennemgår forfatterne også diagnostiske undersøgelser, eksperimentet, survey-undersøgelser, aktør-orienterede systemstudier, historiske studier og historisk analyser, fremtidsstudier og konsulentarbejde og konsulentprojekter.

Videre på svensk findes der et par supplerende fremstillinger til det danske materiale, som er relevant på grundstudiet. Det drejer sig om Lars Engwall, red., *Företagsekonomins rötter*, Studentlitteratur, Lund, 1980, 115 sider.

I otte kapitler med hver sin forfatter får man en introduktion til erhvervsøkonomien, dens historiske udvikling (i dette århundrede) og specielt udviklingen i svensk erhvervsøkonomi.

Den stærkeste lærebog på skandinavisk er dog stadig Albert Danielsson, *Företagsekonomi, en översigt*, Studentlitteratur, Lund, 1983, 366 sider.

Første udgave af denne bog kom i 1975 og den er senere opdateret og omarbejdet i 1977 og sidst nu i 1983.

Albert Danielsson kan tages som den skandinaviske forsker, som ikke

alene holder erhvervsøkonomiens fane højt, men han holder den også på et højt og synligt niveau. Videnskabeligt set. Samtidigt tillader hans dybe indsigt i alle disciplinens kroge og overlegne overblik ham at fremstille tingene på en ikke-sofistikeret måde og i et klart sprog. Perler er sjældne i vor business, men her er en, som det er værd at samle på.

Når disse bøger får en kort omtale i nærværende forbindelse, er det fordi det er anmelderens opfattelse, at udlærte civiløkonomer engang imellem bør anskaffe en ajourført lærebog inden for det område, man er udeksamineret i. Det gælder også grundbøger af mere generel karakter som de ovennævnte. Det er de færreste der tager skade af at opdatere sig, subsidiært konstatere, hvor meget klogere de er end lærebogsforfattere og studerende.

Det hænder ved meget sjældne lejligheder, at der kommer en bog til erhvervsøkonomiske feinschmeckere. Om det skyldes mangel på producentkapacitet eller mangel på marked, eller begge dele, eller ingen af delene, kan man gisne om. Ikke desto mindre har Pierre Guillet de Monthoux beriget litteraturen med *Lären om företaget, Från Quesnay till Keynes*, Norstedts, Stockholm, 1983, 478 sider.

Monthoux har studeret de klassiske økonomiske forfattere, fysiokraterne, Schmidt, Malthus, Marx, Mill, Walras, Marshall, Myrdal, Keynes (og en del flere) med henblik på at lære sig om virksomheden ud fra de kilder, som økonomiens fædre har ladet springe. Hvad mener økonomien med en *virksomhed*? Spørgsmålet er godt, hvad *var* en virksomhed, hvad *er* en virksomhed, og hvad *skal* en virksomhed være, og hvorledes skal vi drive videnskab på denne størrelse.

Gennem sine studier finder Monthoux ud af, at hvis man vil lede en virksomhed på økonomisk manér, så må man *balancere* mellem *statens Scylla* og *selskabsformens Carybdis*. Man må være opmærksom på *mellemhænder*, som skal have *rente* og *skat* af éns indsats. »Men den virkelige foretager skal belønnes rigeligt. Ikke så meget i penge, men med den ære og prestige der består i at redde nationen fra krise og krig. Thi *virksomhed* er nationaløkonomiens grundbegreb«. Som de klassiske økonomer med enkelte undtagelser kan udbringe den store skål for.

Lären om virksomheden som den former sig med udgangspunkt i den

konkrete økonomis kilder har en klar adskillelse mellem på den ene side staten og selskabet og på den anden side selve virksomheden. For virksomheden var for klassikerne ikke i første omgang et slags apparat til at afkaste rente eller et hav til at fiske skat op i. Det var en konkret måde for *mennesker* at bearbejde *naturen* for at opretholde livet og skabe så meget husrum, mad og klæder, at kulturen kunne blomstre. »På basis af konkret erfaring og realistisk filosofi skabte økonomerne i deres nu støvede og bortglemte skrifter kraftfulde billeder af en virksomhed, som måske i dag kan hjælpe os ud af kriser«.

Der skal ikke gås i detaljer med de enkelte afsnit, der skal kun kippes med flaget for en kyndig behandling og et endog meget smukt sprog. Forfatteren kommer frem til 10 principper, som tilsammen definerer virksomheden på klassisk økonomisk manér. Lad os citere dem:

- Virksomhed er produktiv
- Produktion kræver ejeres og medarbejderes frie samspil
- Produktion er risikabel
- Produktion er en strøm af ting
- Handling sker under frivilligt engagement
- En virksomhed finansierer sig selv, incl. kunst og kærlighed
- Risici i virksomheder kan kun deles på familiebasis
- Ting byttes via markedets funktion
- Individet har en objektiv sans for balance, og
- Virksomhed er ikke penge.

Til disse 10 egenskaber knytter sig modsætningen om »mellemhåndens« abstrakte og »falske« virksomhedsprincipper. Det er klart at denne falske lære ikke skal udbredes i nærværende sammenhæng, bl.a. fordi den er kendt fra vor skinbarlige dagligdag.

Lad os slutte med forfatterens eget vingesus:

»Økonomerne fra Quesnay til Keynes lærer os at drage en tolerancens grænse mellem den konkrete økonomi og det gode, skønne og frie og åndelige liv. At kende sin begrænsning er virksomhedslærens ædleste egenskab. En egenskab som gør den mindre brugbar til social kontrol end politologi og organisationsteori, som elsker at botanisere i vort åndelige liv. Men der hvor troen, etikken og æstetikken begynder, der slutter den konkrete økonomi. Og dermed også dette studie af læren om virksomheden«.

Forfatteren har dediceret sin bog til Albert Danielsson, hvad ikke alene er fortjent, men også et momentum til andre om at der faktisk er en videnskabelig disciplin ved navn erhvervsøkonomi, som er grundlaget for den aktivitet, der udøves af i tusindvis af civiløkonomer. Selvom de har en tendens til at glemme det. Og selv om de har en klar tendens til ikke at skønne på det.

Der er andre fornyelser af klassikere. Det drejer sig her om Palle Hansens omfangsrige *Håndbog i budgettering*, Institut for Lederskab og Lønsomhed, København, 1983.

Mens førsteudgaven fra 1975 (685 sider) er udsolgt, er den nye reviderede og forøgede udgave fra 1983 på 786 sider.

Nydannelser i forhold til førsteudgaven er: indtjeningsbudgettet, budgettering i hjælpe- og servicefunktioner og budgettet og EDB. Ligeledes er der foretaget betydelige ændringer i en række afsnit, mens andre er ajourført. Det samme gælder naturligvis litteraturlisten og stikordsregistret.

Håndbogen er disponeret i 25 kapitler, skrevet af 23 medarbejdere. Håndbogen belyser samtlige de synsvinkler, der kan komme på tale, hvis man bruger budgettering som verdensbillede. Og det er vel det, som er meningen med håndbogen.

Det er en anden måde at sige på, at man ikke kan forlange at hvert enkelt afsnit indeholder den nødvendige og tilstrækkelige information til at danne et fuldstændigt afsluttet hele, som kan tilfredsstille såvel teoretiker som praktiker. Dertil er den tilmålte plads på i gennemsnit ca. 23 sider for snæver.

Ligeledes er det klart, at meget af den information, der i andre fremstillinger går under en regnskabsmæssig betegnelse eller i de sprog, der anvendes af andre erhvervsøkonomiske discipliner, er den samme, som her fremtræder under budgetsynsvinklen. Men hertil er bare at sige, at man for budgetterings- og planlægningsformål så også kan søge videre i speciallitteraturen. Og hertil gives som sagt gode henvisninger.

Som helhed må det – som sædvanlig – konstateres, at hestene i Palle Hansens stald traver så mange individuelle præmier hjem, at *Håndbog i budgettering* er at ligne ved en guldgrube.

Til denne omfattende håndbog kunne det være på sin plads at føje en egentlig forskningsrapport: Ingemund Hägg, Åke Magnusson og Lars A. Samuelsson, *Budgetary Control, Design and Use*, Handelshøjskolen i Stockholm (EFI), 1982, 174 sider.

Forskningsrapporten har to formål. Det første er, at beskrive hvad folk i konkrete virksomheder foretager sig, når de lægger budget og når de modtager opfølgingsrapporter. Det andet formål er at relatere budgetadfærd til en række faktorer i »budgetmiljøet« med henblik på at lave en slags model.

Studiet baserer sig på indgående observationer i tre større svenske virksomheder. Budgetterende adfærd beskrives som en funktion af en række eksterne og en række interne faktorer. Blandt de eksterne er virksomhedens omverden, virksomhedens aktivitetsniveau og – hvis det drejer sig om et datterselskab – kravene fra moderselskabet. Med hensyn til interne faktorer arbejder forfatterne med teknologi, lederstil, lønsomhed, organisationsstruktur, finansielle incitamenter afhængig af budgetresultatet og endelig den budgetterendes personlighed. De interne faktorer sættes i relation til den budgetterendes adfærd og holdninger som giver sig udslag i en funktionel og disfunktionel adfærd, henholdsvis positive og negative holdninger over for budgetfunktionen. Forfatterens intention var egentlig at pege på budgetadfærden som led i en organisationsmæssig læring, men det kniber med egentlige observationer, der kan dokumentere en sådan. Derimod finder de at den måde budgetstyringssystemet er designet på er en funktion af ovennævnte eksterne faktorer.

Een ting er altså Håndbog i budgettering en anden ting er budgetterende og opfølgende adfærd og en helt tredje ting er budgetmiljøets indretning.

På Civiløkonomernes Forlag, ApS, København, 1983, har Flemming Rasmussen publiceret bogen *Små datamater til administrativ databehandling*, 335 sider.

Bogen er bl.a. et resultat af forfatterens påskønnelsesværdige efteruddannelsesvirksomhed i FDC's regi. Flemming Rasmussen siger, at det primære formål med bogen er at vejlede de mange små og mellemstore virksomheder, der i de kommende år vil anskaffe eget EDB-anlæg til deres administrative datahåndlingsopgaver. Han disponerer

sin information i tolv kapitler, hvor han dels giver læseren indsigt i opgaver som de små datamaskiner kan løse af økonomisk og administrativ karakter og dels sætter den potentielle køber ind i kravformulering, tilbudsgivning, vurdering og valg af løsning, EDB-aftaler og implementering og opfølgning. Hertil kommer naturligvis en beskrivelse af tekniksiden og programmelsiden.

Det er en meget praktisk og detaljeret håndbog, der her stilles til vor rådighed. Den er suppleret med litteraturlister og stikordsregister.

Som en særlig finesse har nogle maskinfirmaer reklameret i bogen, og derved billiggjort dens salgspris.

Det var måske en idé til efterfølgelse.

Som afslutning på den egentlige erhvervsøkonomiske litteratur skal nævnes Paul E. Moody, *Decision Making*, McGraw-Hill, Hamburg, 1983, 192 sider.

Denne bog bærer undertitlen: »Proven Methods for Better Decisions« og er en ajourført fremstilling af det, man tror man ved om nogenlunde rationel beslutningstagning.

De første 50 sider behandler beslutningstagere, gruppebeslutninger og en lille smule adfærdsteori og herpå baseret »ikke-matematisk beslutningsteknik«. Dvs. brainstorming, synethics, consensustankegang, delphiteknik, m.v. Men beskrevet uhyre leksikalt.

De næste 100 sider er eksempler på anvendelser af de klassiske beslutningsmodeller, incl. nytteteori og risikoanalyser.

Forfatterens bidrag til effektivisering af ledelsens beslutningsproces er efter hans egen opfattelse »Moody's precedence charts«. Det er en metode til systematisk sammenligning af de faktorer, som reducerer ledelsens effektivitet. Forfatteren foreslår parvise sammenligninger og simpel sammentælling med henblik på at kunne angive hæmmede faktorer, således at en beslutningstager bliver sat til at se, hvor han primært bør sætte ind for at fjerne hindringer. Disse faktorer kan naturligvis vægtes, således at sammenligningerne bliver noget mere indviklede. Fidusen er – som i alle andre af den slags formler – at folk bliver tvunget til at checke hele deres oplevede beslutningssituation af. Uden garanti for at det nytter noget som helst.